

وضعیت کنونی صنعت در روستاها

محمدصادق جنان صفت

اشاره:

در شماره ۱۳۴، در پایان بخش دوم از مقاله ضرورت استقرار صنعت در روستا، وعده دادیم که وضعیت موجود صنعت در روستا را به شرح بکشیم. بعد از يك شماره تأخیر، در این شماره سعی شده است به این وعده وفا شود. به علت طولانی بودن مطلب در این شماره، تاریخچه‌ای از چگونگی تحولات سازمانی این مقوله مورد اشاره واقع شده است. ادامه بحث که مربوط به عملکرد سازمان‌های ذریع استقرار صنعت در روستا می‌شود، به شماره بعد موکول می‌گردد.

بدون چون و چرا، وضعیت موجود هر پدیده تا حد زیادی متأثر از پیشینه تاریخی آن است. در بخش‌های پیشین یادآور شدیم که ساختار زندگی اقتصادی رژیم گذشته به گونه‌ای شکل گرفته بود که روستا و به تبع آن صنایع روستایی، در آن محلی از اعراب نداشت.

این موضوع را می‌توان با مروری در برنامه‌ها و طرح‌های به اجرا درآمده در رژیم گذشته به خوبی مشاهده کرد. به‌خصوص در برنامه‌های عمرانی که رژیم گذشته به تصویب و اجرا رسانده است، نشانه‌ای از این قصد که پخشایش صنعت باید در پهنه سرزمین باشد دیده نمی‌شود. ساختار کنونی صنعت ایران را می‌توان با ورود صنایع جدید که از ابتدای دهه ۱۳۱۰-۱۳۰۰ آغاز شد، مقارن دانست.^۱

برخی از خصوصیات صنایع ماشینی ایران را می‌توان به اختصار از قرار زیر دانست:

- ماشین‌آلات یکسره از خارج وارد و نصب می‌شود. بدینسان ارز مملکت به مصرف خرید آنها می‌رسد و سهمی از تولید داخلی به کشورهای سازنده انتقال می‌یابد.

- در مقیاس ملی، بازار داخلی را در اختیار دارد، اما نمی‌تواند با کالاهای مشابه خارجی به رقابت بپردازد.

- بهره‌وری، مدیریت و کیفیت ساخت کالاهای این کارخانه‌ها در سطح پایین تری نسبت به کارخانه‌های مشابه خارجی است.

- قیمت تمام‌شده کالاهای ساخت این صنایع نسبتاً بیش‌تر از بهای مایه کالای مشابه اقتصادهای پیش‌رفته است.

- از آنجایی که شیوه فنی به جوامع صنعتی تعلق دارد، به مرور که از آغاز بهره‌برداری بگذرد، باز هم نسبت به کارخانه‌های نوین کشورهای پیش‌رفته در زمینه مشابه، احساس عقب‌ماندگی می‌گردد.^۲

الگوی استقرار (جغرافیایی) صنایع در رژیم پیشین، مؤید نارسایی‌های فراوان است. دولت‌های رژیم پهلوی برخلاف سایر دولت‌های توسعه نیافته که از وظایف خود می‌دانند تا صنعت را در مناطق محروم نیز دایر کنند، از این وظیفه غفلت کرده‌اند. بخش خصوصی نیز در هر حال بنا به ملاحظات اقتصادی، مثل دسترسی به بازار فروش، بازار نیروی کار و غیره، کم‌تر درصدد آن بوده است که در مناطق عقب‌مانده (به‌خصوص در روستاها) اقدام به سرمایه‌گذاری کند.

نتیجه چنین ندانم‌کاری و چنین بینشی باعث شده است که توزیع جغرافیایی صنایع از همان آغاز شکل بی‌قواره‌ای به خود بگیرد. مثلاً در

۱۳۱۵ از حدود ۹۴۰ شرکت که در کشور مشغول به کار بودند، نزدیک به ۷۲ درصد آنها در تهران دفتر مرکزی داشتند. و در ۱۳۴۲ حدود ۳۴ درصد از کارگاه‌های بخش خصوصی در تهران و استان مرکزی مستقر بوده است. بخش دولتی نیز در همین دوران ۲۸ درصد از کارگاه‌هایش را در همین

مناطق احداث کرده است.^۳ علی‌رغم مسایل ذکر شده، اگر صنعت را به معنای «تولید مواد، تغییر شکل دادن، اتصال قطعات تغییر شکل یافته با یکدیگر به منظور تولید یک قطعه مشخص و در نهایت، مونتاژ این قطعات در جهت آماده کردن تولید نهایی» بدانیم باید گفت که روستاها هیچ‌گاه از صنعت خالی نبوده‌اند.

صنایع مستقر در روستا را می‌توان به صنایع کوچک و صنایع دستی تقسیم‌بندی کرد.

صنایع دستی، در انطباق با الگوی مصرف سنتی، امکانات کشاورزی و بهره‌برداری از معادن کشور در روستاها رشد یافته است. این صنایع، نه‌تنها بعضی از نیازهای روستاییان را در زمینه تأمین مواد خوراکی، پوشاک، مسکن و حمل و نقل تأمین می‌کرد، بلکه به طور ناچیز عامل کسب درآمد ارزی نیز به‌شمار می‌آید.^۴ به موجب سرشماری ۱۳۶۵ از کل خانوارهای شاغل در

صنایع دستی که ۴۲۹۶۳۶ خانوار (از ۱ تا ۱۰ نفر و بیش تر) بوده اند، نزدیک به ۳۴۴۹۵۳ خانوار در مناطق روستایی سکونت داشته اند.^۶

در زمینه صنایع کوچک در ۱۳۵۳ حدود ۱/۲ میلیون کارگاه کوچک روستایی در کشور وجود داشته است که حدود ۱ میلیون نفر در آنها شاغل بوده اند. ارزش افزوده آنها ۱۶/۷ میلیارد ریال- متوسط هر کارگاه ۱۳۷۵۰ ریال- برآورد شده است.

از کل کارگاه‌های کوچک روستایی ۹۲ درصد آن را کارگاه‌های خانگی و ۸ درصد آن را کارگاه‌های مشهود (۶ درصد) و کارگاه‌های غیرمشهود (۲ درصد) تشکیل می‌دهد است. از کارگاه‌های موجود ۸۱ درصد آن را صنایع نساجی تشکیل می‌دادند (که صنعت قالی بافی سهم عمده‌ای از آن را در اختیار داشته است)، ۱۹ درصد بقیه این کارگاه‌ها را صنایع غذایی (۱۲ درصد) و دیگر صنایع (۷ درصد) تشکیل داده بودند.

به این ترتیب، ۹۳ درصد از کارگاه‌های کوچک صنعتی روستایی ایران به لحاظ مواد اولیه مصرفی، به دامداری سنتی کشور متکی است و تنها بخش اندکی از آنها مواد اولیه خود را از محصولات زراعی دریافت می‌کنند. کارگاه‌های کوچک روستایی در سراسر کشور به شرح زیر پراکنده بوده اند:

استان خراسان ۱۳ درصد، آذربایجان غربی ۸ درصد، استان مرکزی ۸ درصد، استان همدان ۷ درصد، خوزستان ۶ درصد و بقیه استان‌ها بین ۰/۲ تا ۵/۹ درصد.^۷

برای دریافتن اینکه صنایع روستایی نسبت به کل صنعت کشور چقدر کوچک بوده است، کافی است مقایسه‌ای بین این نوع صنایع و صنایع مشابه آن در شهر داشته باشیم. در مقابل ۱۶/۷ میلیارد ریال ارزش افزوده صنایع کوچک روستایی در ۱۳۵۳، صنایع کوچک شهری ۷۴/۳ میلیارد ریال ارزش افزوده در ۱۳۵۵ (دو سال بعد) داشته‌اند که سهم هر کارگاه به طور متوسط سالانه ۴۵۰ هزار ریال بوده است که این رقم ۳۳ برابر ارزش کارگاه‌های کوچک روستایی بوده است.^۸

نگاهی به واقعیت رژیم گذشته در زمینه پیوند صنعت با روستا، به خوبی نشان می‌دهد که ضرورت آن به طور عملی هیچ‌گاه احساس نشده بود. به تبع همین امر، سازمانی هم که به طور اخص متولی بخش صنعت با روستا باشد، وجود نداشت.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، روستا از جهات گوناگون در کانون توجهات قرار گرفت و

نگرش خاصی در بین دلسوزان به محرومان روستایی ایجاد شد. نگرش خاصی که روستا را نیز یک جامعه انسانی- همانند جامعه شهری- در نظر می‌گرفت که توسعه آن باید دارای ابعاد اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و محیطی خاص خویش باشد. در تعاقب همین نگرش جدید «استقرار صنعت در روستاها» به عنوان یکی از بهترین راه‌ها برای زدودن غبار فقر و محرومیت از چهره روستاها، در اذهان و اندیشه‌ها جوانه زد. منتهی نبود یک سازمان مناسب و فراگیر در این زمینه، مشکل اصلی به حساب می‌آمد.

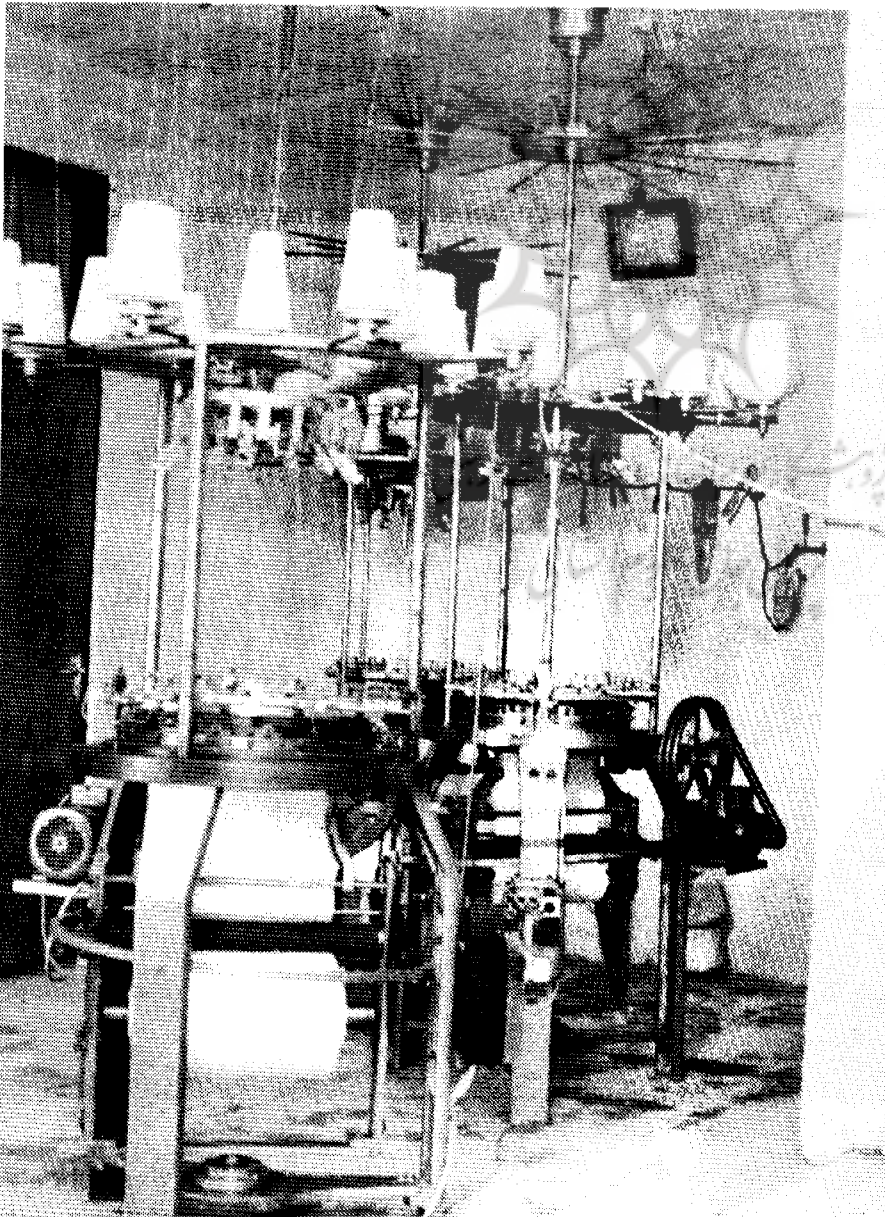
این مشکل با قانونی شدن وظایف جهاد سازندگی و تبدیل آن به وزارت خانه به این شکل مرتفع شد که طی بند ۸ ماده پنجم از فصل دوم، این وزارتخانه مکلف شد تا وظیفه «کمک به روستاییان و عشایر در ایجاد و گسترش صنایع (تبدیلی، دستی و کوچک) در چهارچوب سیاست‌های دولت» را برعهده بگیرد.

به همین منظور و طبق ماده ششم از مصوبات ۱۳۶۲/۹/۸ که به امر تفکیک وظایف مشترک بین جهاد سازندگی و وزارت خانه‌ها و دستگاه‌ها اشعار داشت، آئین‌نامه‌های اجرایی لازم مشترکاً توسط وزارت جهاد سازندگی و هریک از وزارت خانه‌ها در دستگاه‌های ذیربط تهیه و به تصویب هیئت وزیران برساند و با استناد به همین ماده در تاریخ ۱۳۶۴/۶/۲۷ هیئت وزیران آئین‌نامه هماهنگی و وظایف وزارت خانه‌های صنایع و جهاد سازندگی را تصویب کرد.

این آئین‌نامه به شرح زیر است:

ماده ۱: منظور از صنایع روستایی در این آئین‌نامه، صنایع تبدیلی اولیه کشاورزی و صنایع کوچک است که در روستاها ایجاد می‌شود.

تبصره ۱: تشخیص انواع صنایع کوچک بر عهده وزارت صنایع و تشخیص صنایع تبدیلی اولیه کشاورزی یا توافق وزارتین جهاد سازندگی و صنایع است.

تبصره ۲: وزارت صنایع موظف است حداکثر ظرف مدت یکماه به نظرخواهی‌های جهاد پیرامون تشخیص صنایع مذکور پاسخ دهد.

ماده ۲: اصول و ضوابط حاکم بر ایجاد و توسعه صنایع روستایی یا تصویب شورایی صنایع، تعیین می‌شود.

ماده ۳: وزارت صنایع اختیارات و مسئولیت‌های سیاست‌گذاری، هماهنگی و برنامه‌ریزی کلی صنایع روستایی را برعهده خواهد داشت.

ماده ۴: از تاریخ ابلاغ لیسانس‌نامه، اتخاذ تدابیر لازم و نظارت بر ایجاد و توسعه صنایع روستایی و همچنین انجام کلیه اقدامات و ارائه حساب به متقاضیان و صاحبان صنایع روستایی برعهده جهاد سازندگی است.

تبصره ۳: کلیه صنایع روستایی ایجاد شده قبل از تصویب این آئین‌نامه نیز مشمول مفاد این ماده است. در بررسی تعیین ظرفیت‌های تولیدی مورد نیاز کشور «احداث یا توسعه سالیانه یا هر دوره برنامه‌ریزی» سهم ظرفیت‌های رشته‌های مختلف صنایع روستایی با پیشنهاد جهاد و تأیید وزارت صنایع تعیین می‌گردد.

تبصره ۴: وزارت صنایع ملزم است که در زمینه آن بخش از صنایع که بر مبنای فوق با نظارت جهاد سازندگی در روستاها ایجاد می‌شود، از توسعه و گسترش تولیدات مشابه آن در صنایع شهری که به تولید روستایی آن صنعت لطمه وارد می‌سازد، جلوگیری کند.

ماده ۶: صدور موافقت اصولی، پروانه تأسیس، پروانه بهره‌برداری، اجازه توسعه و گسترش واحدهای تولیدی ایجاد شده و نیز، صدور هرگونه مجوز قانونی دیگر در حد ظرفیت‌های تعیین شده جهت متقاضیان صنایع روستایی، برعهده جهاد سازندگی است.

تبصره ۵: جهاد سازندگی موظف است هر ۶ ماه یکبار، گزارش کلیه پروانه‌های صادره را به اطلاع وزارت صنایع برساند.

ماده ۷: وظایف روستایی سازمان صنایع دستی موضوع تصویب‌نامه شماره ۸۶۷۹۰ مورخ ۶۰/۱۱/۲۲ حذف و به جهاد سازندگی واگذار می‌شود.

بدین طریق، از این پس برای پیوند دادن واقعی بین صنعت و روستا سازمانی رسمی ایجاد شد. در پی این آئین‌نامه و در جهت استقلال هرچه بیش‌تر برای انجام کار و همچنین، به منظور کشاندن صنایع بنیانی به روستاهای کشور، طرح همکاری بین وزارتین جهاد سازندگی و صنایع سنگین در جهت ایجاد بهره‌برداری صنایع سنگین در روستاها، به امضای وزاری مربوطه رسید. در این طرح، حدود اختیارات واگذار شده به جهاد سازندگی به شرح زیر است:

- ضرورت ایجاد صنایع سازندگی روستایی در روستاها با توجه به نیازهای منطقه و شناخت پتانسیل روستا، توسط جهاد سازندگی بررسی و اعلام خواهد شد.

- طرح‌های تیب در هر یک از رشته‌های فوق

توسط وزارت جهاد سازندگی و با همکاری وزارت صنایع سنگین تهیه خواهد شد و در اختیار متقاضیان واحدهای سنگین قرار خواهد گرفت.

- بررسی فنی - اقتصادی طرح‌های ارائه شده بر اساس ضوابط تعیین شده از سوی وزارت صنایع سنگین توسط کارشناسان وزارت جهاد سازندگی انجام خواهد شد.

- موافقت اصولی این گونه واحدهای صنعتی یا امضای مشترک نماینده مسئول وزارت جهاد سازندگی و نماینده صنایع سنگین در استان مربوطه صادر خواهد شد.

تبصره ۱: امضاء نماینده جهاد به منزله رعایت ضوابط فنی و اقتصادی موافقت اصولی و امضاء نماینده صنایع سنگین به منظور رعایت سیاست‌ها و بخشنامه‌های وزارتخانه خواهد بود.

تبصره ۲: ایجاد این گونه واحدها در روستاها با رعایت ظرفیت‌ها و تعداد تعیین شده از سوی وزارت صنایع سنگین با وزارت جهاد سازندگی خواهد بود.

- ارائه خدمات بعد از صدور موافقت اصولی از قبیل همکاری در تأمین زمین، آب و برق و قطعی کردن موافقت اصولی، برعهده جهاد سازندگی خواهد بود.

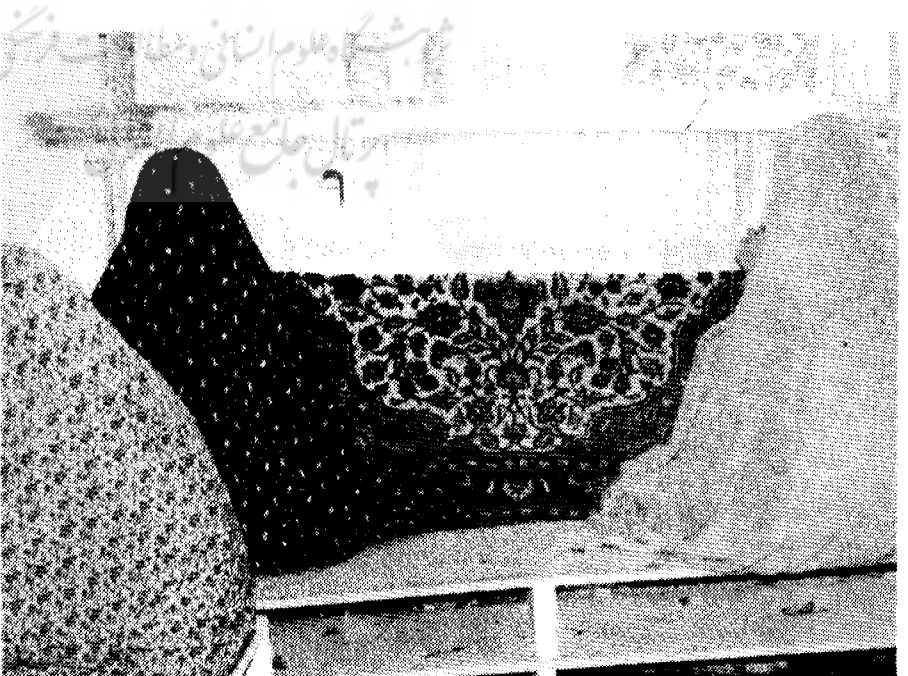
- ارائه تدارکات مربوط به مصالح ساختمانی، ماشین‌آلات و ابزار با استفاده از سهمیه‌های وزارت صنایع سنگین رأساً توسط جهاد انجام خواهد شد.

- پس از تکمیل شرایط مربوط به دریافت واحدهای احداث شده از طرف جهاد، جهت اخذ پروانه به وزارت صنایع سنگین معرفی خواهد گردید. ترتیب صدور مجوز پروانه تأسیس نیز طبق تبصره ۱ خواهد بود.

- واگذاری مواد اولیه از سهمیه وزارت صنایع سنگین به کارگاه‌های تأسیس شده و نظارت بر تولیدات آنها از وظایف جهاد است.

- تهیه و تنظیم برنامه‌های آموزشی جهت ارتقاء دانش فنی صنعتگران روستایی و بهبود کیفیت تولیدات آنها، از وظایف جهاد سازندگی است.

با این طرح، جهاد سازندگی وظیفه‌ی باز هم بزرگ‌تری را در جهت پیوند دادن صنعت با روستا برعهده گرفت. به همین منظور، معاونت صنایع روستایی جهاد سازندگی برای تأمین چنین اهدافی پیش‌بینی شد. در پی این تغییر و تحولات، جزوه‌ای به نام «اصول و ضوابط ایجاد و توسعه صنایع روستایی» از طرف کمیته فنی دفتر مرکزی جهاد سازندگی انتشار یافت. در این جزوه، تعریف صنایع روستایی، اهداف، اولویت‌های ایجاد و رشد توسعه صنایع روستایی، سیاست‌های

اجرائی در توسعه صنایع روستایی و بالاخره سیاست‌های کلی و جایگاه صنایع روستایی در برنامه‌ریزی صنعتی کشور آورده شده است. این مطالب عیناً از جزوه فوق نقل می‌شود:

فصل اول

تعریف صنایع روستایی و ویژگی‌های آن

صنایع روستایی عبارت است از صنایع متناسب با مناطق روستایی کشور که در قالب صنایع تبدیلی، کوچک و دستی تعریف شده، امکان استقرار آنها در مناطق روستایی کشور از جمله «مراکز دهستانها، بخش‌ها و روستاهای اقماری» آنها، وجود خواهد داشت.

ویژگی‌های کلی این صنایع به‌صورت زیر است:

۱- استقرار در مناطق روستایی باید با شرایط و امکانات جمعیتی، تولیدی و جغرافیایی روستاها متناسب بوده، زمینه تحکیم بنیان تولید کشاورزی و دامداری را نیز فراهم آورد.

۲- تأمین مواد اولیه، ابزار و ماشین‌آلات این صنایع عمدتاً در داخل کشور میسر باشد.

۳- از نظر تکنولوژی باید ضمن داشتن قابلیت ایجاد و بهره‌برداری در مناطق روستایی، زمینه رشد دانش فنی روستاییان را نیز فراهم آورد و با سطح تکنولوژی صنعت کشور به‌صورت مجموعه‌ای عمل کند.

۴- عمدتاً تعمیر و نگهداری ماشین‌آلات و ابزار تولید صنایع احدائی در محل یا محدوده آن امکان‌پذیر باشد.

۵- از نظر کیفیت تولید و قیمت محصولات بدون سوبسید دولت، قابل عرضه به بازار باشد.

فصل دوم

اهداف

۱- ایجاد اشتغال مولد و دایم برای جمعیت مازاد بر فعالیت‌های بخش کشاورزی.

۲- ایجاد اشتغال فصلی برای شاغلین بخش کشاورزی

۳- ایجاد توازن نسبی بین درآمد و رفاه خانوار شهری و روستایی با بالا بردن درآمد و بهبود کیفیت زندگی خانوار روستایی.

۴- ایجاد رونق اقتصادی در مناطق روستایی و تثبیت روستا و در نتیجه، تقویت کشاورزی با افزایش درآمد روستائیان از طریق بازگشت

● در برنامه‌های عمرانی که رژیم گذشته به تصویب و اجرا رسانده است، نشانه‌ای از این قصد که پخشایش صنعت باید در پهنه سرزمین باشد دیده نمی‌شود.

● اگر صنعت را به معنای «تولید مواد، تغییر شکل دادن، اتصال قطعات تغییر شکل یافته با یکدیگر به منظور تولید یک قطعه مشخص و در نهایت، مونتاژ این قطعات در جهت آماده کردن تولید نهایی» بدانیم، باید گفت که روستاها هیچگاه خالی از صنعت نبوده‌اند.

۷- فراهم آوردن زمینه رشد و گسترش صنایع تولیدکننده کالاهای واسطه‌ای و مصرفی با اولویت نیازهای منطقه.

تبصره:

در رابطه با هر یک از بندهای یاد شده، مناطقی که دارای خدمات زیربنایی لازم هستند، از اولویت بیش‌تری برخوردار خواهند بود.

فصل چهارم

سیاست‌های اجرایی و نقش و جایگاه دولت (جهاد سازندگی) در توسعه صنایع روستایی

۱- اتخاذ تدابیر لازم و نظارت بر ایجاد و توسعه صنایع روستایی و همچنین، انجام کلیه اقدامات و ارائه خدمات به متقاضیان و صاحبان صنایع روستایی و ایجاد واحدهای ترویجی در مناطق روستایی و مراکز بخش‌ها.

تبصره:

ایجاد و توسعه صنایع روستایی توسط خود روستاییان و مردم خواهد بود.

۲- انتخاب مکان‌های مناسب (انتخاب و آماده کردن زمین و واگذاری آن) در مجاورت روستاهای مستعد که دارای تأسیسات زیربنایی قابل قبول برای استقرار صنعت اند، جهت ایجاد و گسترش مجموعه‌های صنعتی.

۳- کمک به تأمین امکانات زیربنایی نظیر راه، آب، برق که برای استقرار صنایع امری ضروری است.

۴- فراهم آوردن تسهیلات و امکانات آموزشی، فنی و تخصصی جهت تربیت و تأمین نیروهای مورد نیاز واحدهای صنعتی در مناطق روستایی با هماهنگی مراجع ذیربط.

۵- کمک به تأمین اعتبارات، تخصیص وام از

ارزش افزوده صنایع روستایی به روستاها.

۵- کمک به تأمین و تولید بخشی از کالا و تولیدات مورد نیاز کشور (عمدتاً با استفاده از منابع داخل کشور و ترجیحاً منطقه استقرار) و پایه‌گذاری صنعت خودکفا و مستقل.

۶- ایجاد قضا و حفظ محیط مناسب جهت رشد ابتکارات، خلاقیت‌ها و شکوفایی استعدادهای روستاییان.

۷- کمک به کاهش مشکلات شهرها از طریق ایجاد اشتغال صنایع روستایی در روستاها و مناطق روستایی کشور.

فصل سوم

اولولیت‌های ایجاد و رشد و توسعه صنایع روستایی

۱- رشد و گسترش واحدهای صنعتی موجود در روستاها و مناطق روستایی.

۲- حمایت از صنایع دستی موجود که به‌عنوان فعالیت جنبی کشاورزان و دامداران به افزایش درآمد روستاییان کمک می‌کند.

۳- ایجاد و توسعه واحدهای تعمیراتی جهت تعمیر و نگهداری ابزار، ادوات و ماشین‌آلات کشاورزی و صنایع روستایی موجود در روستاها.

۴- ایجاد صنایع تبدیلی و نگهداری فرآورده‌های کشاورزی و دامی و صیادی و ضایعات آنها.

۵- فراهم آوردن زمینه رشد و گسترش صنایعی که تولیدکننده ابزار و وسایل مورد نیاز فعالیت‌های کشاورزی، دامداری، صیادی، صنایع دستی، صنایع روستایی، و سایر حرف روستایی باشد.

۶- فراهم آوردن زمینه رشد و گسترش صنایعی که مواد اولیه آنها در داخل منطقه قابل تأمین باشد. مانند صنایع معدنی، نساجی، چوب و سلولز و غیره.

● در مقابل ۱۶/۷ میلیارد ریال ارزش افزوده صنایع کوچک روستایی در ۱۳۵۳، صنایع کوچک شهری ۷۴/۳ میلیارد ریال ارزش افزوده در ۱۳۵۵ (دو سال بعد) داشته‌اند که سهم هر کارگاه به طور متوسط سالانه ۴۵۰ هزار ریال بوده است که این رقم ۳۳ برابر ارزش کارگاه‌های کوچک روستایی بوده است.

● وزارت صنایع ملزم است که در زمینه آن بخش از صنایع که با نظارت جهاد سازندگی در روستاها ایجاد می‌شود، از توسعه و گسترش تولیدات مشابه آن در صنایع شهری که به تولید روستایی آن صنعت لطمه وارد می‌سازد، جلوگیری کند.

طریق مراکز اعتباری با شرایط آسان و جلب مشارکت بانک‌ها و صندوق‌های قرض الحسنه در جهت حمایت از ایجاد و گسترش صنایع در مناطق روستایی.

۶- ارائه خدمات فنی نظیر طرح تیب، تهیه مشخصات فنی، توجیه اقتصادی طرح‌ها و راهنمایی علاقه‌مندان سرمایه‌گذاری صنعتی در مناطق روستایی.

۷- اعمال سیاست تخفیف و یا معافیت مالیاتی برای ایجاد و گسترش واحدهای صنعتی در مناطق روستایی از طریق مراجع ذیربط.

۸- کمک به مخترعین و مبتکرین جهت رشد و تأمین نیازهای صنایع روستایی.

۹- فراهم آوردن تسهیلات لازم برای متقاضیان ایجاد واحدهای صنعتی در مناطق روستایی در زمینه‌های صدور مجوز، کمک به تأمین ماشین‌آلات صنعتی و مصالح مورد نیاز برای احداث کارگاه‌ها و ترغیب و تشویق مردم بومی جهت واگذاری حداکثر نقش در اداره امور صنایع به‌خود ایشان.

۱۰- فراهم آوردن امکانات لازم جهت رشد و توسعه صنایع روستایی از طریق کمک به تأمین مواد اولیه، وسایل و ابزار کار و همچنین کمک به ایجاد مراکز و تشکیلات مناسب برای ارائه خدمات فنی، بازاریابی و گسترش نمایشگاه‌ها و مراکز فروش تولیدات صنایع روستایی در بازارهای داخلی و خارجی.

۱۱- فراهم آوردن تسهیلات لازم جهت بهسازی و بهداشتی کردن واحدهای تولیدی صنایع روستایی.

۱۲- کمک به انجام برنامه‌های آموزشی و ترویجی در جهت افزایش کمی و کیفی تولیدات صنایع روستایی و ارتقاء سطح تکنولوژی آنها.

۱۳- اتخاذ تدابیر لازم به منظور بیمه کردن کارکنان صنایع روستایی در مراجع مربوطه و هماهنگی در بیمه کارکنان این نوع صنایع.

۱۴- انجام تبلیغات لازم در جهت شناساندن و

مجموعه ظرفیت تولیدی کشور را به تولیدات صنایع روستایی اختصاص دهند و انحصاراً تولید بخشی از محصولات صنعتی که مواد اولیه آن در محل یا در محدوده روستاها قابل تأمین باشد (با تأیید دستگاه اجرایی مربوطه) به مناطق روستایی اختصاص داده شود.

۶- برای هر یک از صنایع که اتخاذ تدابیر لازم، ارائه خدمات و صدور مجوزهای لازم (صدور موافقت‌نامه اصولی، پروانه تأسیس و بهره‌برداری و...) به متقاضیان به جهاد سازندگی واگذار می‌شود، از طرف وزارتخانه‌های صنعتی مربوطه مشخصاتی نظیر نوع محصول، ظرفیت تولیدی محصول به صورت کلی (شامل کل ظرفیت قابل احداث در کشور و یا در موارد استثنایی بخشی از آن) و همچنین منطقه استقرار (مناطق مجاز در حد استان). برای هر دوره برنامه‌ریزی سه ساله تعیین خواهد شد.

۷- وزارتخانه‌های صنعتی ذیربط ملزم‌اند که در زمینه آن بخش از صنایع که در چهارچوب این مصوبه با نظارت جهاد سازندگی در روستاها ایجاد می‌شود، از توسعه و گسترش تولیدات مشابه آن در صنایع شهری که به تولیدات روستایی آن صنعت لطمه وارد می‌آورد، جلوگیری به عمل آورند.

تبصره:

موارد اختلاف بین وزارتخانه‌های صنعتی و جهاد سازندگی در شورایی عالی صنایع مطرح و رای شورایی نافذ و قابل اجراء خواهد بود.

همچنان که در بالا اشاره شد، معاونت صنایع روستایی برای دستیابی به اهداف مندرج در جزوه اصول و ضوابط ایجاد و توسعه صنایع روستایی تأسیس شد.

این معاونت برای تسهیل در کارها واحدهای مختلفی به شرح زیر دایر کرده است:

● واحد تحقیقات- نمونه‌سازی و پیگیری ساخت ادوات کشاورزی و ماشین‌آلات مورد نیاز طرح‌های صنایع روستایی.

اهداف و سیاستهای واحد

۱- انجام فعالیتهای تحقیقاتی و نمونه‌سازی و تولید انبوه از ادوات و دنباله‌بندهای مورد نیاز از بخش کشاورزی.

۲- انجام فعالیتهای تحقیقاتی و نمونه‌سازی و تولید انبوه ماشین‌آلات و ابزار مورد نیاز واحدهای تولیدی صنعتی صنایع روستایی و تولید انبوه آنها در کارگاه‌های روستایی.

ترغیب برای مصرف تولیدات صنایع روستایی و نیز معرفی و تشویق صنعتگران موفق روستا و هماهنگی با سایر مراکز ذیربط در این زمینه.

۱۵- اعمال سیاست‌های حمایتی از طریق سازمان حمایت از تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان.

۱۶- کمک به ایجاد تسهیلات صادراتی برای آن بخش از محصولات صنایع روستایی که قابلیت صادرات دارند.

فصل پنجم

سیاست‌های کلی و جایگاه صنایع روستایی در برنامه‌ریزی توسعه صنعتی کشور

۱- وزارت برنامه و بودجه و وزارتخانه‌های صنعتی موظفند در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی‌های صنعت کشور به صنایع روستایی توجه کافی مبذول دارند.

۲- دستگاه‌های صنعتی کشور موظفند در برنامه‌ریزی خود بخشی از ظرفیت صنایع کشور را که میسر است به تولید ابزار، ماشین‌آلات و کالاهای واسطه‌ای مورد نیاز صنایع روستایی اختصاص دهند.

۳- دستگاه‌های صنعتی کشور موظفند از ایجاد و گسترش آن دسته از صنایع مستقر در شهرها که خرد کردن و انتقال آن به مناطق روستایی میسر و دارای توجیه اقتصادی مالی و یا اجتماعی باشد، جلوگیری کنند.

۴- دستگاه‌های آموزشی کشور موظفند در مجموعه فرهنگ و آموزش کشور زمینه آموزش نیروی انسانی مورد نیاز صنایع روستایی را فراهم آورده، برنامه‌ریزی‌های مناسب در این زمینه را به اجرا درآورند.

۵- وزارتخانه‌های صنعتی موظفند بخشی از

● واحد صنایع شیمیایی و سلولزی

اهداف و سیاست‌ها

احداث واحدهای کوچک تولیدی صنعتی (با استفاده از مواد اولیه موجود در مناطق روستایی کشور) در بخش‌های شیمیایی، سلولزی و ایجاد اشتغال برای بخشی از نیروهای مازاد بر فعالیت‌های بخش کشاورزی از اهداف این واحد است.

● واحد نساجی

اهداف و سیاست‌های واحد

احیاء فرهنگ قدیمی صنعت نساجی در روستاها و تأمین بخش قابل توجهی از نیازهای نساجی کشور از اهداف اصلی این بخش بوده، با احداث واحدهای کوچک تولیدی صنعتی و جذب بخشی از جمعیت مازاد بر فعالیت‌های بخش کشاورزی در روستاهای کشور، این هدف دنبال خواهد شد.

● واحد صنایع کانی غیرفلزی

اهداف و سیاست‌ها

با توجه به وجود بسیار گسترده مواد اولیه معدنی در مجاورت مناطق روستایی کشور، همانند مواد اولیه تولید ظروف چینی، بهداشتی،

سرامیکی، سفال سقف گچ، آهک. از یک طرف و فرهنگ سنتی صنایع معدنی در مناطق روستایی کشور از سوی دیگر، واحد صنایع کانی غیرفلزی جهاد سازندگی با احداث واحدهای کوچک تولیدی صنعتی و ایجاد اشتغال‌های مولد در مناطق روستایی بخش عمده‌ای از نیازهای کشور تأمین خواهد شد.

● واحد صنایع غذایی

اهداف و سیاست‌های واحد

تبدیل محصولات کشاورزی به کالاهای مصرفی و قابل عرضه به بازار و افزایش درآمد روستاییان، از اهداف اصلی این واحد است که با جمع‌آوری مواد اولیه جزئی از روستاهای مجاور و احداث واحدهای کوچک تولیدی صنعتی در مناطق روستایی کشور، این هدف دنبال می‌شود.

● واحد صنایع فلزی

اهداف و سیاست‌های واحد:

۱- ارائه خط تولید مناسب (همراه با آموزش و ابزار کار لازم) به کارگاه‌های فلزی موجود در مناطق روستایی کشور، جهت تعمیر و ساخت ادوات و دنباله‌بندهای مورد نیاز بخش کشاورزی و همچنین تولید انبوه از قطعات، ابزار و ماشین‌آلات واحدهای تولیدی صنعتی کشور.

۲- سازماندهی و ایجاد شبکه گسترده‌ای از واحدهای تعمیراتی ادوات و ماشین‌آلات بخش کشاورزی در تمامی مناطق مستعد روستایی و ارائه خدمات لازم به آنها.^۱

■ زیرنویس‌ها:

- ۱- برای آگاهی از تعداد و نوع کارخانه‌های ماشینی دایر شده در ایران، از اواخر دوران قاجاریه تا پایان دهه ۱۳۲۰ نگاه کنید به: «موانع تاریخی رشد سرمایه‌داری در ایران»، نوشته احمد اشرف. همچنین به کتاب «اقتصاد ایران»، نوشته دکتر ابراهیم رزاقی و همچنین به کتاب «زندگی اقتصادی ایران»، نوشته دکتر منوچهر فرهنگ.
- ۲- «زندگی اقتصادی ایران»، دکتر منوچهر فرهنگ، انتشارات ابوریحان چاپ ششم، ص ۱۵۱-۱۵۰.
- ۳- اطلاعات سیاسی، اقتصادی، شماره ۳۸، مهر و آبان ۱۳۶۹، ص ۶۲، مقاله آقای محسن نظری.
- ۴- یونیدو، صنعت در جهان متغیر، ترجمه غلامرضا نصیرزاده، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۵، ص ۱۷۸.
- ۵- «اقتصاد ایران»، دکتر ابراهیم رزاقی، انتشار نی، بخش صنعت.
- ۶- مأخذ شماره ۲.
- ۷- مأخذ شماره ۵.
- ۸- همان.
- ۹- شرح اجمالی از دیدگاه‌ها و عملکرد پانزده ماهه صنایع روستایی، انتشارات کمیته صنایع روستایی.

